

so abecedno razvrščeni, narodno blago in anonimni spisi pa kronološko, ker so slovenski ali srbohrvaški nadpisi večkrat drugačni kakor pa češki ali slovaški. Članki so razdeljeni stvarno po imenih oseb, o katerih razpravljajo, in to — podpisani po abecedi, anonimni pa kronološko. Najpopolnejše in najbolj pregledno je pa kazalo, ki omogoča najti hitro iskano stvar.

Težko je napisati o taki knjigi oceno, kajti poročevalec nima časa ne možnosti, prekontrolirati vseh knjig, revij, časopisov itd. ter ugotoviti, ali so vsi podatki točni in ali ni bibliograf nekatere važne stvari izpustil ali prezrl. Berkopec je pregledal 207 slovenskih in 398 srbohrvaških časopisov in drugih perijodik. Kljub temu je še nekaj gradiva, ki ga Berkopec ni pregledal. Krive so tega naše razmere: niti ena jugoslovanska knjižnica ni popolna, kar se tiče perijodik in časopisov. Kriv je pa ponekod tudi sam, kajti ni pregledal »Kmetijskih in rokodelskih novic«, kjer je okrog leta 1850. objavljenih več prevodov iz češčine, veičnoma anonimno (Narodna pesem Sirota, Čelakovskega pesem, pesem neke Růžičkove, anonimno Žalovanje stariga očeta, Kje dom je moj itd.). Tudi v časopisu »Cvetje z vrtov sv. Frančiška« je spregledal Velegrajsko himno in, kolikor imam v spominu, je prevedel tudi Stanko Vraz neki sonet iz Kollárjeve »Slave hči« na slovenski jezik.

V poglavju »Články slovinské« je Berkopec pozabil navesti članek V. Oblaka: O kraljevodvorskem rokopisu (Ljubljanski zvon 1888, str. 447).

Tudi v poglavju »Češki in slovaški motivi v literaturi slovenski« je marsikaj izostalo. Navajam samo »Judovsko dekle« iz Prešernovih Poezij, Stritarjevo pesem iz »Popotnih pesmi« (Lepa res si, zlata Praga) v Zbranih spisih I., str. 28) ter Srečka Kosovela pesem »Kdo je hodil« (v Gspanovi in Ocvirkovi izdaji).

Drugače moramo priznati Berkopcu njegovo požrtvovalno in z ljubeznijo izvršeno delo. Ni mogoče zajeti popolnoma vsega gradiva, a bibliograf se je potrudil, da je prikazal skoraj ves material v pregledni in vsakemu dostopni obliki. Na tem mestu ga moramo še posebej pohvaliti za trud pri ugotovitvah pseudonimov, kriptonimov in anonimov. To delo je bilo menda najtežje, kajti pri nas primanjkuje pripomočkov, ki bi olajšali podobno iskanje.

Knjiga je lep in tehten prinos k medsebojnim češkoslovaško-jugoslovanskim zvezam, dorba in hitra informacija, če želimo vedeti, kako se je razvijalo medsebojno kulturno življenje. Obenem tudi dokaz velikega zanimanja za brate Čehe. Želeli bi, da bi dobili tudi mi nekak pendant; gotovo bi bilo zanimivo vedeti, kaj so prevajali Čehi iz naših književnosti.

Dušan Ludvik.

Georges Bernanos: Dnevnik vaškega župnika. Založba Hram v Ljubljani. 1939. Prevedel Jakob Šolar.

Dom in svet se je že dvakrat spomnil Bernanosa. Ob izidu knjige: »Pod satanovim soncem«, o kateri je v njem poročal Jakob Šolar, ki nam je sedaj dal lep prevod »Dnevnika« in s kratkim poročilom o knjigi: »Sveti Dominik«. Bernanos je poleg teh dveh v glavnem še napisal: »L'imposture« (Prevara 1927); »La joie« (Veselje 1929); »Le grands cimetières sous la lune« (Velika pokopališča pod luno 1938); »Un crime« (Zločin) in, če se ne motim, je pred kratkim izšla njegova knjiga: »Nous-autres Français« (Mi drugi Francozi).

Dvoje navidez diametralnih genijev ima sodobna francoska katoliška literatura: v počitek sedmega dne zamaknjena Claudela in razgibanega

Bernanosa, ki ji s svojimi deli, v katerih je odkril neznan svet, svet duhovnih bojev med človekom in njegovim Stvarnikom, takoj zbudil veliko pozornost. Izraza dinamika in statika pa sta mnogo prelahka, da bi opredelila njuno delo, ki žene — le v različne smeri — iz istih korenin.

Nehote se spomnimo pri branju Bernanosovih del na Bloya, na podoben krik, ki je prišel z Vzhoda — Dostojevskega, in na razbičanost in iskrenost, ki polni Auguštinove Confessiones.

Kaj je v Bernanosovih delih, zlasti pa v »Dnevniku«, ki ga avtor imenuje roman, dasi to kljub silnemu življenju nastopajočih ni, ampak je vse več, kar se je zdelo Mauriacu »grozotno lepo«? Saj na prvi pogled ni v delu drugega kakor opisovanje ljudi in razmer, kakor jih vidi na smrt bolan duhovnik, ki je sicer krasna prikazen! Tistim pa, ki v težkih duševnih bojih okušajo radost neba in grozo pekla, daje delo odgovor na marsikaj in najdemo mnogim stvarim primeren izraz. Saj je kritika že pri prvih delih rekla, da imamo od Danteja pekel, od Bernanosa pa hudiča, a to ni le kak filozofski faustovski hudič — Mefisto — ki je le posebljeno zanikanje, to je brutalen, neizprosni hudič katoliške dogme, proti kateremu je Mefisto le navihan pobalin. Svetec iz Lumbusa — duhovnik Donissan, neutrudljiv preganjalec satana, je sam kakor uboga žival preganjan od njega vse življenje in celo, ko umre v spovednici, mu je obraz grozotno nakažen, tako da se človek s tesnobo vpraša: kdo je gospodar tega sveta: Bog ali Satan? in da se mu zdijo mišljenja teologov, ki so mu ob knjigi: »Pod satanovim soncem« očitali manihejstvo, popolnoma pravilna.

A Bernanos se ne more ločiti od mistike. Notranjost mu razjedajo ravno ta zadnja, najbolj notranja, nadnaravna vprašanja. Napisal je drug roman »Prevara«, v katerem zopet rešuje osrednje krščansko vprašanje: odrešenje, boj med grehom in milostjo. Kanonik Cénabre izgubi vero; satan ga je počasi in z njim vred mnogo katoliškega okolja potegnil za seboj, tako da se zdi, da je padel tudi duhovnik Chevance, čisti, sveti norec, ki jih hoče rešiti, četudi za ceno svojega zveličanja in umre v negotovosti božje zapuščenosti. Avtor da le slutiti, da bo po njem začeto delo izpeljala čista Chantal, ki bo, oprta na najvišjo Chévanceovo žrtev, ponesla veselje v življenje odpadlih. Izdal je novo knjigo »Veselje«, ki ni nič drugega kot zgodba njenega žrtev polnega življenja za rešitev prevaranih. Chantal je ena najlepših ženskih postav v svetovni literaturi in Bremond, najboljši zgodovinar francoske mistike, je takrat zapisal: »Vse je prečrno in to »Veselje« je premračno. Sprašujem se, če roman prenese takšno gigantsko temo... Vedno pa mi je pred očmi Chantalina postava...«

Toda Bernanosa je zopet pritegnila temna stran mistike: skrivnost greha. Tu ni govora o kakšnem estetskem imoralizmu, ki ga najdemo pri Gideu, ki slika grešnika kot nekega novega človeka, vzvišenega nad moralnimi meščani. Ne, grešnik je tu ves ubog, usmiljenja vreden, razjeden od znotraj od zla. In ravno ta osebni razpad, njegova metafizika, najbolj zanima Bernanosa. Vsa njegova prizadevanja vodijo v tisto globino, kjer skrivnostni, demonski tokovi pokvarjene, Bogu odtujene volje dobe skupen tek in planejo navzven kot greh pod vsemogočnimi imeni, ki jih našteva moralka.

Raziskavanje greha — je osnova vsega Bernanosovega dela in v tem sta si z Mauriacom sorodna; toda pri slednjem je bistvo greha v konfliktu med telesom in duhom, medtem ko je Bernanosu bistvo greha v laži v osnovnem pojmovanju človeškega duha. Le ponižnost uničuje greh, ker razkrinka satanovo prevaro, ošabnost pa pomeni utrjenje, ker je vzdrževanje laži. Cénabre pride zaradi tega na rob samomora, ker hoče vztrajati v laži. Lep dokaz za vztrajnost, s katero Bernanos raziskuje greh, čeprav do meje nemogočega ali vsaj neverjetnega, nam nudi roman »Zločin«, ker se za silno rafinirano detektivsko fabulo pokaže kot gibalo vsega skrivnost greha.

Karl Pflieger se vprašuje: »Zakaj je vedno duhovnik tisti, s katerim je v vsem dosedanem Bernanosovem delu združena vsa problematika? Zakaj je vedno in povsod duhovnikova postava, ki jo dogradi včasih do grozotnosti,

neslutenosti?» Natančnejše spoznavanje njegovega dela bo nam pokazalo, da ni nosilec dejanja duhovnik iz mesa in krvi; glavna oseba ni človeško bitje, ampak strahotna prikazen: misterij duhovniškega greha samega, ker corruptio optimi pessima! To mu je v pomoč pri raziskovanju skrivnosti greha, to ga veže z drugo temo, ki ga zanima: skrivnost duhovnika. Skrivnost duhovnika: to nam v našem času zveni tuje, saj se nas je vseh kar nekam prijel mišljenje, da je sovražnik države, proletariata, cokla napredka človeštva. Priznajmo — nam vsem je duhovnik tuj. Iz njega smo naredili po eni strani reprezentanta oblasti, po drugi strani smo ga pa zavili v kopreno romantične pravljčnosti. Ne poznamo pa duhovnika — po sv. Pavlu — posrednika med Bogom in nami —, katerega vsa skrivnost je ne v zunanjem naravnem svetu, ampak v milosti poklica in v popolni predanosti tej milosti.

To pa je po Bernanosu edina in resnična duhovnikova skrivnost, ki je našla v »Dnevniku«, v kolikor poznam literaturo o duhovništvu, najmočnejši izraz in zato lahko imenujemo »Dnevnik« roman duhovništva. Pflegerja, ki je eden najboljših poznavalcev Bernanosovega dela, je ta problematika vsega prevzela in takole piše: »Trikrat sem bral roman; bral sem ga z globoko srečo, z resničnim ponosom, da pripadam veri, katere nezaslišana dinamika razreši vse probleme, ki vznemirjajo brezverni svet...; spoznal sem, da ni rešitve ne časne, ne nadčasne, ne za nas in za vse na svetu, in je biti ne more razen v tem, kar je tu otipljivo opisano, oblikovano in doživeto, ne pa teološko predpisano... Tukaj je vse človeško življenje z vsem, kar le more obseči, spremenjeno v *mysterium Christi*. Vse človeško življenje, moje, tvoje in ne samo življenje duhovnika, ki piše dnevnik. Zaradi tega misterija pa je tudi rešitev mnogo bližja od pogubljenja. Saj pravi župnik iz Torcyja, ta prekrasni župnik, v katerem sicer tiči revolucionar, a je revolucionarstvo nadomestil z nečim boljšim, prijatelju, piscu dnevnika: »Tolažilne resnice govorijo. Resnica najprej osvobaja, potem tolaži. Sicer pa nimamo pravice, da to imenujemo tolažbo. Čemu ne sočutje? Božja beseda je razbeljeno železo. In ti, ki jo učiš, bi jo rad prijemal s kleščami iz strahu, da se ne opečeš, je ne boš zgrabil z golima rokama? Daj, da se nasmejem. Duhovnik, ki gre s prižnice Resnice in je še ves v svojem kokodajsanju nekoliko razgret, a zadovoljen, ni pridigoval, kvečjemu žlobudral... Domnevam samo, da moram občutiti veliko bolečino, kadar Gospod izvleče iz mene kako dušam koristno besedo.« Sproščujoča Resnica ne pride v tej knjigi do izraza v razkošju, ali zmago-slavnem zvoku fanfar ognjevite retorike, dviga se tiho in boleče iz gorja, iz brezkončne »revščine« tega sveta. Ravno zaradi tega, ker je knjiga polna uboštva, greha, dvoma, bolezn, samomorov in poskusov samomorov, smo prepričani, da niso zadnje besede, ki jih tragično umirajoči pisec dnevnika spregovori odpadlemu duhovniku: »Kaj zato? Vse je milost.« (183) golo besedičenje.

Vendar kljub prvemu videzu ni nosilec dejanja pisec dnevnika. Nosilec vsega je božji tok, ali usoda, ali kakor že koli imenovana moč; saj so to le različna imena za eno in isto, ki ga zaznavamo v vsej zgodovini človeštva, ki tudi ljudi v tem romanu vodi in je tudi pisca dnevnika, dasi se tega niti najmanj ne zaveda, dvignil v komaj slutene višine. Zato je pa tudi delo, ki je bolj popis njegovih noči kot njegovih dni, vse težje in mračnejše, ne smemo namreč pozabiti, da je Bernanos sodoben pisatelj, katerega miselnost odklepa v sebi vso težo in moč vekovite problematike postavljene v luč sodobnosti. Sodobno razjedenost, za katero se v vsakdanjem življenju ne zavemo vzrokov, kar tiči pregloboko v tej problematiki, kaže s silno ostrino grofinjino spoved, za katero najdemo edino nekaj enakovrednega v Stavroginovi spovedi v »Besih«.

Ključ k popolnejšemu razumevanju dela in nakazanje poti, po kateri bo avtor v svojih prihodnjih delih najbrž šel, pa nam nudi župnikov zadnji razgovor z grajsko gospodično Chantal: »Predlagam vam kupčijo,« je rekla. »Če ste to, kar mislim...« — »Jaz ravno nisem to, kar vi mislite. Vi sami se

dobro vidite v meni kakor v ogledalu in svojo lastno usodo zraven.« — »Bila sem pod oknom, ko ste govorili z mamo. Nenadoma ji je obraz postal tako... tako blag! Tisti trenutek sem vas zasovražila. O, prav tako malo verjamem v čudeže kakor v duhove, toda svojo mater sem menda vendar poznala! Menila se je za lepe besede kakor riba za jabolko. Ali imate vi skrivno moč, da ali ne?« — »To je izgubljena skrivnost,« sem ji rekel. »Našli jo boste; da jo boste izgubili tudi vi in drugi jo bodo izročili naprej za vami, zakaj rod, kakršnemu pripadate vi, bo obstal tako dolgo kakor svet.« — »Kaj? Kakšen rod?« — »Tisti, ki ga je pognal v gibanje — Bog sam — in ki se ne bo ustavil, dokler ne ob vse končano.« To je skrivnost — ne le duhovnika, kakor je mislila Chantal — ampak vseh. Geniji človeštva so našli za to misel različne izraze: Lermontov jo je pesniško izrazil, da je ostanek pesmi, ki jo je pel angel, ko je nesel dušo na svet, kjer se sedaj muči, polna neznanega hrepenenja; Platonu se je zgostila v misel, da je človeška duša nekdanj uzrla božjo resničnost in da je odtod v njej tisto večno koprnenje; njo je hotel Nietzsche premagati s svojim nadčlovekom, nekaterim pa se je izoblikovala v filozofijo hrepenenja zaradi hrepenenja. V tem ima svoje korenine Ivanova izpoved Aljoši o Velikem inkvizitorju; to je Avguštin povedal z besedami, da smo za Boga ustvarjeni in je nemirno naše srce, dokler v Njem ne počije; liturgija izraža to z mislijo, da je naše življenje le vigilija večnega praznika; psalm pa je za vso to skupnost, to se pravi: za vse človeštvo, našel najboljši izraz: generatio haec est quaerentium dominum. In to je Mauriac mislil, ko je rekel, da je »Dnevnik« grozotno lep, kajti tukaj je življenje upodobljeno kot misterij.

V tej luči pa dobi svojo vrednost in dostojno mesto tudi — uboštvo. Ta beseda se neprestano ponavlja v »Dnevniku« in vedno me spomni na Bloya, katerega misli so dobile v Bernanosu novega, še močnejšega oblikovalca, opisujočega misterij ubogega sveta, ali bolje: ubogi svet kot misterij. Bloyev »ubogi mož«, »uboga žena«, je postal pri Bernanosu ubog duhovnik. Najlepše o tem govori župnik iz Torcya. On lahko tako govori, ker govori s krščanskega kriterija, ali še bolje, ker govori s srcem, ki ga je vnel Kristus, dasi ve, da je tvegano o tem sploh govoriti. Če Kristus ne stoji za tem pogovorom o uboštvu, je vse le najhujša demagogija in podžiganje strasti. Uboštvo je namreč od Kristusa neločljiva skrivnost, čeprav razumu skoraj nedosegljiva. »Jaz nimam rad,« pravi župnik iz Torcya, »svojih siromakov, kakor imajo stare Angležinje rade svoje izgubljene mačke ali bike iz arene. Tako ljubijo bogataši. Jaz ljubim revščino z globoko premišljeno, svetlo ljubeznijo — enako z enakim — kakor zvesto in rodovitno družico-ženo. Kronal sem jo s svojimi lastnimi rokami. Ne časti je, kdor hoče, ne služi ji, kdor ni najprej sam oblekel bele platnene halje... Hotel sem, da je ponižna in ponosna, ne suženjska... Na tehtnici mojega nebeškega Očeta tehta beda veliko in vsi vaši penasti zakladi ne bodo zravnali skodelice... Bogati ali siromašni, kar pogledajte se rajši v bedi kakor v ogledalu, zakaj to je podoba vaše temeljne zmote, to izpolnjuje tu na zemlji izgubljeni raj, to je praznina vaših src, vaših rok... (67).

Župnik iz Torcya, ta v talar oblečeni Chesterton, pa izpove še drugo misel, ki misli o uboštvu v najglobljih koreninah potrjuje: »O, ko bi bili dali veljati cerkvenim možem! Pomni, da ne silim v sladki srednji vek: ljudje v XIII. stoletju niso veljali za kake svetnike, in če so bili menihi manj omejeni, so pili zato več ko danes, nasprotno trditve ni mogoče vzdržati. Zato smo bili že čisto na tem, da ustanovimo cesarstvo, sinko moj, cesarstvo, ob katerem bi bilo cesarstvo rimskih cesarjev pravi nič — mir, Pax romana, resničen mir. Vsi skupaj bi bili en sam krščanski narod. In krščanski narod ni narod svetlohlincev. Cerkev ima trdne živce, greh ji ne vzbuja strahu, nasprotno. Mirno mu pogleda naravnost v oči in ga celo po zgledu našega Gospoda jemlje na svoj račun in ga prevzema nase... Čuj, opredelil ti bom krščanski narod po njegovem nasprotju. Nasprotje krščanskemu narodu je žalostni narod, narod starcev... (23).

Ali smo še mi potem krščanski narod — če je ta definicija pravilna? Zdi se, da Bernanos o tem dvomi, kajti prva beseda »Dnevnika« je: »Vse fare so si podobne«. Vse razjeda dolgčas in neveselje. Celo vedno dobro razploženi župnik iz Torcyja ne smatra današnjih kristjanov za preveč vesele. Kje se pa naj navzamejo veselja? V cerkvi gotovo ne. »Saj menda ne boš zahteval, da jih tiste uboge pol ure cerkev nauči veselja! In tudi če bi znali na pamet ves tridentinski katekizem, bi najbrž ne bili bolj veseli. Kako to, da se nam leta našega detinstva zde tako sladka, svetla?... Ravno iz občutka svoje nemoči ima otrok v vsej skromnosti svoj vir veselja... Tako, sinko moj, če bi bili pustili delati nam, bi bila cerkev dala ljudem to popolno varnost. Zapomni pa si, da bi zato nič manj ne imel vsak svojih sitnosti... Toda človek bi vedel, da je otrok božji, v tem vidiš, je čudež... To bi ne oviralo delavca, da ne bi kopal zemlje, ne učenjaka, da ne bi brskal po logaritemskih tabelah, tudi inženirja ne, da ne bi delal igrač za odrasle. Ali v Adamovem srcu bi bili izruvali, zatrli občutek osamelosti... Izven cerkve pa bo narod zmeraj narod nezakoncev, narod najdenčkov... Cerkev upravlja veselje, prav vse vrste veselja, ki je namenjeno temu svetu. Kar ste napravili proti cerkvi, ste napravili proti veselju...« (25.)

Vedno bolj spoznavam, kako prav je imel Mauriac, ko je zapisal, da je »Dnevnik« grozotno lep. Kajti tudi če bi bili v polni meri deležni zgoraj omenjenega veselja, bi bili na tem svetu še vedno le v daljo potujoči romarji, to nam »Dnevnik« daje slutiti na vsaki strani. Kajti polna resnica se ne izčrpa v sami predanosti naravi, ali državi, ali družbi ali od ljudi ustvarjenemu kulturnemu svetu. Kajti vse to še ni svet človeka, to so le otoki v brezbrežnem kozmosu, na katerih se človek le kot brezdomec mudi, poln domotožja po polnem življenju, po univerzalni življenjski skupnosti, ta je pa le v Bogu. Človek, ki je enkrat to zaslučil, ne išče več filozofske tolažbe in se raje vpraša z Bernanosovim župnikom, ne samo, ali mi od tega sveta kaj razumemo, ampak ali sploh smo na svetu, na resničnem svetu. In če bi v vsem razkošju in v vsej globini opisali svet, a ne bi pri tem omenili »uboštva«, o katerem govori apostol Janez, bi opustili nekaj bistvenega. Zato tudi lahko razumemo Bernanosa, da je kot realist napisal knjigo o velikem, bridkem uboštvu tega sveta. Ob njem pa se lomijo ostrine vseh ideologij, ker tega ne upoštevajo, pa naj si bo to miselnost še tako velikega idealizma, komunizma, ali nacionalizma, ki ga hočejo dvigniti v misterij.

Vprašujem pa se, zakaj ni založnik sprejel prepotrebne uvoda, ki ga je bil prevajatelj — naš najboljši poznavalec Bernanosa — pripravljen napisati.

Tone Čokan.

Franc Werfel, Verdi. Roman opere. Založba Hram. 1940. Prevedel Rudolf Kresal.

Z vsakim biografskim romanom je križ, saj vsak umetnik piše subjektivno; in tega subjektivizma se ne moremo niti pri eseju popolnoma znebiti, ker je pač naš odnos do predmeta le naš.

Werfel pa pripada vrsti umetnikov, ki so ta osnovni subjektivizem še potencirali, zato sem z nekim dvomom vzel roman v roke. Saj Werfel sam priznava, da ga je ovirala dvojnost dogajanja: zgodovinska resnica in izmišljen, pesniški svet. In iz tega drugega raste v glavnem roman. Werfel pa je sam dobro čutil še drugo — še nevarnejšo težavo: Verdi je umetnik, genialen umetnik s silnim doživljanjem in globokim gledanjem. In če se takega umetnika loti kdo, ki mu ni kongenialen, ali ne bo iz tega nastala karikatura? Tega se je bal Werfel, vsaj pravi tako v svojem »Sporočilu«.